

**بررسی عوامل مؤثر بر عضویت کشاورزان
در تعاونی‌های تولید روستایی
استان فارس**

غلامرضا پزشکی راد - محمد تقی احمدی

به ترتیب استادیار دانشکده تربیت مدرس -
عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی یاسوج

چکیده:

منظور از انجام این مطالعه بررسی عوامل مؤثر بر عضویت کشاورزان در تعاونیهای تولید روستائی استان فارس بود. از روش توصیفی میدانی با استفاده از پرسشنامه و مصاحبه جهت جمع آوری اطلاعات اقدام گردید. جامعه آماری شامل کشاورزان ساکن در روستاهای تحت پوشش تعاونیهای تولید تشکیل شده در استان فارس از ابتدای برنامه پنجساله اول توسعه می باشد. تعداد ۱۲۰ نفر ($n=120$)، از کشاورزان به روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای از دو گروه عضو و غیر عضو تعاونیها، با نسبت مساوی، بعنوان نمونه های آماری تحقیق انتخاب شدند، جمع آوری اطلاعات در دو بخش بدین شرح انجام گرفت: ۱) مشخصات فردی شامل: سن، میزان تحصیلات، شغل اصلی و سابقه کار کشاورزی. ۲) برخی از مشخصات اقتصادی شامل: نوع مالکیت، مشارکت خانواده در کار کشاورزی، مقدار زمین، سطح زیر کشت، تعداد قطعات زمین، درآمد، استفاده از وام و اعتبارات، دسترسی به نهاده های کشاورزی، استفاده از نهاده های تولید و استفاده از ماشین آلات کشاورزی.

برای تعیین اعتبار ابزار تحقیق از متخصصین و کارشناسان سازمان کشاورزی استان فارس و استادان رشته ترویج و آموزش کشاورزی استفاده گردید. به منظور تعیین روائی پرسشنامه آزمون مقدماتی در یکی از روستاهای خارج از نمونه آماری به عمل آمد، و سؤالات مورد بازبینی و تصحیح قرار گرفت. ضریب کرونباخ آلفای محاسبه شده ۸۶ درصد بدست

آمد. در این تحقیق تأکید بیشتر در جهت شناخت تأثیر برخی از ویژه گیهای اقتصادی کشاورزان بر عضویت آنان در تعاونیهای تولید روستائی استان فارس می باشد.

نتایج مطالعه نشان می دهد که رابطه معنی داری بین مشخصات فردی (به جز سابقه کار کشاورزی)، و مشخصات اقتصادی (به جز مشارکت خانواده در کار کشاورزی، مقدار زمین، و سطح زیر کشت) با عضویت کشاورزان در شرکتهای تعاونی تولید روستائی وجود دارد.

مقدمه

نتایج حاصل از الگوهای تجربه شده در دنیا بیانگر این واقعیت است که "در همه الگوهای موفق که به توسعه کشاورزی منجر شده اند، تغییرات در جهت کاهش تعداد بهره برداری ها و افزایش متوسط مساحت اراضی آنها در اندازه های قابل توجهی از نظر اقتصادی و شکل گیری نظامهای بهره برداری نوین و مناسب با شرایط روز صورت گرفته است. این تغییرات امکان بهزراعی، کاربرد روشها و فنون و استفاده صحیح و مناسب از ابزار و ماشین آلات و نهاده های نوین کشاورزی، ارتقاء سطح مکانیزاسیون و جذب نیروهای جوان و متخصص، گرایش به کشاورزی عمقی، حداکثر استفاده از منابع در جهت افزایش بهره وری و سود، ارتقاء عملکرد بخش کشاورزی در همه ابعاد، بهبود وضع کشاورزان، همسویی و هماهنگی بخش کشاورزی با سایر بخش های اقتصادی در فرآیند توسعه ای متوازن را فراهم آورده است" (عبداللهی، ۱۳۷۷).

در اوایل دهه ۱۳۵۰، دولت به منظور بالا بردن میزان عملکرد در واحد سطح و کشت یکپارچه با حفظ مالکیت فردی دهقانان بر روی قطعات مربوط به خود و پیشبرد برنامه های زراعی و استفاده هر چه بیشتر از منابع آب و خاک موجود و بالاخره افزایش درآمد زارعان، "تعاونیهای تولید روستایی" را ایجاد کرد.

در اوایل انقلاب اسلامی همزمان با فرآیند خلع ید از بزرگ مالکان ارضی و انحلال واحدهای جمعی جدیدی که در رژیم سابق تشکیل شده بود، (نظیر شرکت های سهامی زراعی و کشت و صنعت ها)، بیش از نیمی از شرکتهای تعاونی منحل شدند. در رابطه با انحلال این واحدها می توان گفت، تاسیس تعاونیهای تولید در بعضی مناطق بر اساس مطالعه خصوصیات و شرایط آن مناطق نبود و در بعضی موارد دهقانان آمادگی پیوستن به تعاونیها را نداشتند. بعضی از محاسبات غلط بوده و تصمیم گیریهای نادرستی را بدنبال داشتند. این دلایل و دلایل دیگری از جمله شرایط و التهابات جامعه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی باعث انحلال تعدادی از شرکتهای تعاونی تولید گردید (لهسایی زاده، ۱۳۶۹).

ولی همانطور که اشاره شد با تشدید مسائل ناشی از خردی و پراکندگی اراضی، گرایش مجدد به ایجاد واحدهای بهره برداری جمعی و هدایت و سازماندهی دهقانان در چارچوب تشکل های نوین به ویژه شرکتهای تعاونی تولید روستایی با تاکید بر حفظ مالکیت و استقلال عمل کشاورزان پدید آمد. تا به امروز بیش از ۵۰۰ شرکت تعاونی تولید روستایی تشکیل شده است. این شرکت ها بیش از ۱۰۱ هزار خانوار دهقانی و ۱۱۴۲ هزار هکتار از اراضی کشاورزی کشور را در مناطق مختلف به ویژه در استان خراسان که دارای بیشترین تعداد واحد بهره برداری دهقانی است زیر پوشش برده اند.

تعاونی‌ها در یک اقتصاد مردم‌سالار، هم‌هدف هستند و هم‌وسيله، هدف هستند زیرا توسعه و رشد را در سطح زندگی واقعی مردم متبلور می‌کنند و وسیله هستند زیرا از آن طریق می‌توان به دستاوردهایی چون امنیت و رفاه و توضیح عادلانه درآمد و ... دست یافت. هر چه قدر این نهضت با کلیت نظام اقتصادی عجین‌تر باشد و با زیربخشهای اقتصادی پیوند سیستمی داشته باشد موفق‌تر است. در کل می‌توان گفت که تعاونی‌ها یکی از اصلی‌ترین جنبه‌های مادی و اقتصادی جامعه مدنی هستند که با جنبه‌های فرهنگی و اجتماعی نیز پیوند مستقیم دارند.

زمین‌عرصه اصلی تحقق فعالیت‌های تولیدی در کار کشاورزی است. حال آنکه در اکثر مناطق ایران، زمین متعلق به یک خانوار کشاورز، به یک قطعه محدود نبوده و در قطعات کوچک و نامنظم پراکنده می‌باشد. وجود این وضعیت بعنوان یک مانع در برابر استفاده بهینه از نهاده‌ها، انجام امور زیربنایی، استفاده مؤثر از ماشین‌آلات، بکارگیری الگوی مناسب زراعی و بالا بردن سطح کمی و کیفی محصولات بوده و همچنین باعث اتلاف آب، نیروی انسانی و منابع تولید، اختلاف میان کشاورزان و تضعیف همبستگی‌های اجتماعی در جامعه روستایی و سرانجام فقر و مهاجرت روستاییان خواهد گردید.

از جمله راه‌حلهایی که برای حل مشکل پراکندگی و کوچکی اراضی کشاورزی، به کشاورزان معرفی و پیشنهاد شده‌اند، تعاونیهای تولید

روستایی می باشند. اما مسلم است که پذیرش این نهاد جدید توسط کشاورزان، مسئله ای است که تابع شرایط و عوامل گوناگونی است. تشکیل سازمانهای تعاونی در روستا، تلاشی در جهت حل مشکلات موجود در روستاها و بهبود وضعیت روستائیان بوده است. Fabiyi, 1983، اظهار می دارد که یکی از فوائد تشکیل تعاونی ها در روستاها، امکان استفاده بهتر و مؤثرتر از ماشین آلات کشاورزی است. در کشور هلند نیز تعاونیهای کشاورزی وجود داشته که یکی از بخشهای عمده این تعاونیها استفاده اشتراکی از ماشین آلات کشاورزی می باشد. در یوگسلاوی اغلب بهره برداری های انفرادی در کادر تعاونیهای کشاورزی جمع شده اند که این تعاونیها خدماتی در زمینه مکانیزاسیون برای زارعین انجام می دهند (وئوقی، ۱۳۷۳). در حال حاضر در کشور ژاپن انواع تعاونیهای کشاورزی بصورت های عملیات مشترک زراعی، استفاده مشترک از ماشین آلات کشاورزی وجود دارند (کانازاوا، ۱۳۷۴).

نیازی (۱۳۵۴)، در مطالعه خود نشان دادند که افزایش اعتبارات روستایی، استفاده خوش نشینان از امکانات شرکتهای تعاونی و افزایش سطح تولید و درآمد با وجود تعاونیها ارتباط مستقیم دارد. اثنی عشری (۱۳۶۹)، یکی از مزایای شرکتهای تعاونی تولید را تسهیل در توزیع نهاده ها و برقراری ارتباط بین دولت و کشاورزان ذکر کرده است. بارانی (۱۳۶۹)، در مورد فوائد شرکتهای تعاونی تولید روستایی موضوع استفاده بهینه از ماشین آلات و یکپارچه نمودن اراضی را بصورت تعاونی گوشزد نموده است.

محمدی مقدم (۱۳۶۹)، درباره نقاط قوت تعاونیهای تولید موضوع حفظ مالکیت روستائیان و دلگرمی آنها را به زمین بیان نموده است. انوشیروانی و طه (۱۳۷۲)، مسئله مالکیت زمین و پراکنندگی و کوچک بودن اراضی کشاورزی، نهاده ها و اعتبارات را از عوامل بازدارنده تشکیل شرکتهای تعاونی تولید روستایی در ایران بر شمرده است.

نوروزی (۱۳۵۴)، در مطالعه خود نشان داده است که عملکرد تعاونی های روستایی از لحاظ میزان تولید، متوسط درآمد و کاربرد ماشین آلات موفقیت آمیز بوده است. نجفی (۱۳۵۷)، در مطالعه ای در استان فارس به این نتیجه رسیده است که تشکیل شرکت تعاونی باعث افزایش درآمد اعضا، افزایش میانگین سطح زیر کشت و افزایش عملکرد محصولات اصلی گردیده است. پامپل (۱۹۷۷)، در مطالعه خود در خصوص تعاونیهای تولید روستایی کامبیا به این نتیجه رسیده است که تعاونیها در اموری نظیر تامین بذر، کود، ماشین آلات و تامین اعتبارات بانکی جهت اعضا فعالیت جدی داشته و در این راستا ۹۵ درصد اعضا از عملکرد آنها رضایت کامل داشته اند. عبدالرحمن و اسمیت (۱۹۹۶)، در مطالعه ای پیرامون تعاونیهای کشاورزان در غرب سودان به این نتیجه رسیده اند که تعاونیها باعث افزایش درآمد اعضا نسبت به کشاورزان غیر عضو شده است.

در این تحقیق تاکید بیشتر در جهت شناخت تاثیر برخی از ویژگیهای اقتصادی کشاورزان بر عضویت آنان در تعاونیهای تولید روستایی استان

فارس می باشد. شایان ذکر است در متن مقاله به ویژگیهای اقتصادی مورد نظر در این تحقیق اشاره شده است.

اهمیت پژوهش:

یکی از مسائل بنیادی نظام بهره برداری، بهره برداری از منابع تولید آب و خاک بوده است. که از زمان اجرای اصلاحات ارضی و خرد شده شدن اراضی، تداوم آن بیشتر مورد توجه قرار گرفته است. با انجام اصلاحات ارضی در اوایل دهه چهل، نظام ارباب و رعیتی در روستاهای ایران بر چیده شد و طی انجام سه مرحله اصلاحات ارضی ۱/۷۰۱۵۲۲ خانوار زراع صاحب زمین شدند. اما در مراحل انجام اصلاحات ارضی به مسئله قطعه قطعه شدن و پراکنده گی اراضی کشاورزی توجهی نشده بود. اهمیت این امر بخصوص از این جهت است که کوچک بودن و پراکنده گی اراضی کشاورزی واحدهای تولیدی، در موارد زیادی برای استفاده از فنون پیشرفته تجهیز زیربناها، استفاده از ماشین آلات و استفاده نهینه از آب با راندمان مناسب محدودیت هایی را ایجاد میکند، که برنامه ریزان بخش کشاورزی همواره در جستجوی راههای مقابله با آن بوده اند. اصلاحات ارضی، کشاورزان را از سلطه مناسبات ارباب و رعیتی خارج ساخت ولی چاره ای در جهت متشکل نمودن زارعین در نظام نوین و مناسب اندیشیده نشد و کشاورزان بر روی نسق های زراعی قبلی که به صورت قطعات کوچک و پراکنده به آنها واگذار شده بود به کار پرداختند.

افزایش تعداد بهره برداریها و کاهش میزان زمین هر بهره برداری (به دلایل مختلف) در ایران، طی دهه های اخیر، بر خلاف روند عمومی در فرآیند توسعه کشاورزی در سایر کشورها بوده است. "درحالیکه در زمان شروع اصلاحات ارضی تعداد کل بهره برداریها در ایران ۱/۸ میلیون واحد بوده است، این تعداد ظرف ۳۰ سال یعنی در سال ۱۳۷۲، به ۳/۶ میلیون واحد رسیده است. اما در ایالات متحده امریکا طی سالهای ۱۹۵۰ تا ۱۹۸۰ یعنی ظرف ۳۰ سال تعداد بهره برداریها از ۶ میلیون واحد به ۲/۵ میلیون واحد کاهش پیدا کرده است" (عبداللهی، ۱۳۷۷؛ ص ۸).

طی سالهای پس از اجرای برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور و بخصوص در چند سال اخیر، برنامه ریزان بخش کشاورزی توجه زیادی به مسئله تعاونیها و متشکل نمودن کشاورزان در غالب نظام بهره برداری تعاونی نشان داده اند. در این راستا ابزار و امکانات فراوانی نیز بکار گرفته میشود. اما به نظر می رسد موضوعی که در این میان نادیده گرفته شده است تأثیر عوامل فردی و اقتصادی کشاورزان بر عضویت آنان در تعاونیهای تولید روستایی باشد.

اهداف تحقیق:

هدف کلی: هدف کلی این تحقیق عوامل مؤثر بر عضویت یا عدم عضویت کشاورزان استان فارس در تعاونیهای تولید روستایی می باشد.

اهداف اختصاصی:

- شناخت ویژگیهای جمعیت آماری مورد مطالعه
- تعیین میزان تاثیر ویژگیهای اقتصادی کشاورزان بر عضویت آنان در تعاونی های تولید روستایی.

روش تحقیق:

این تحقیق از نوع توصیفی - همبستگی بوده و به روش پیمایشی با استفاده از پرسشنامه و مصاحبه انجام گردیده است. جامعه آماری شامل کلیه کشاورزان ساکن در روستاهای تحت پوشش تعاونیهای تولید روستایی که از شروع برنامه پنجساله اول تا پایان سال ۱۳۷۸ در استان فارس تشکیل گردیده اند، می باشد. پس از بررسی اطلاعات مربوط به تعاونیهای تولید روستایی استان فارس، مشخص گردید که تعداد ۱۱ شرکت تعاونی واجد شرایط مورد نظر جامعه آماری تحقیق بوده که در ۱۱ شهرستان استان فارس با $(N=1218)$ نفر عضو می باشند. در این تحقیق جهت نمونه گیری، از روش تصادفی طبقه ای استفاده شده است. جهت طبقه بندی اعضای جامعه آماری از شاخص مقدار زمین استفاده شد. بدین ترتیب که افراد دارای زمین به مقدار پنج هکتار و کمتر، در یک طبقه، افراد دارای شش تا ۱۰ هکتار زمین در یک طبقه و افرادی که بیشتر از ۱۱ هکتار داشتند در طبقه دیگر قرار گرفتند. از ۱۲۱۸ نفر اعضای تعاونیها ۳۲۵ نفر در طبقه اول (زیر ۵ هکتار)، ۵۲۸ نفر در طبقه دوم (۱۰-۶ هکتار) و ۳۶۵ نفر در طبقه سوم (بالای ۱۱ هکتار) قرار داشتند.

در رابطه با حجم نمونه ($n = 120$)، استفاده از نظریه دیاس و ویکرامانایاک (۱۳۷۷) با انتخاب ۵ درصد از اعضای جامعه آماری بعنوان نمونه های آماری تحقیق، از طبقات اول تا سوم به ترتیب ۱۶، ۲۶ و ۱۸ نفر بعنوان نمونه بصورت تصادفی انتخاب گردیدند. این شیوه طبقه بندی و نمونه گیری در مورد افرادی که عضو تعاونیها نبودند نیز بهمین صورت انجام گردیده و از افراد غیر عضو نیز ۶۰ نفر انتخاب گردیده و با آنان مصاحبه انجام شد.

برای تعیین روائی از متخصصین و کارشناسان سازمان کشاورزی استان فارس و استادان رشته ترویج و آموزش کشاورزی استفاده گردید. بمنظور تعیین اعتبار پرسشنامه آزمون مقدماتی در یکی از روستاهای خارج از نمونه آماری به عمل آمده و سئوالات مورد بازبینی و تصحیح قرار گرفت. ضریب کرنباخ آلفای محاسبه شده $0/86$ بدست آمد. متغیر وابسته در این پژوهش عضویت یا عدم عضویت کشاورزان در تعاونی های تولید روستایی استان فارس و متغیرهای مستقل عبارتند از ویژگیهای فردی مثل سن، سواد و سالهای تجربه در کار کشاورزی و ویژه گیهای اقتصادی شامل درآمد، سطح زیر کشت، تعداد قطعات زمین، دسترسی به نهاده های تولید، استفاده از وام و اعتبارات، نوع مالکیت، زمین زراعی، شغل اصلی و میزان مشارکت خانواده در کار کشاورزی، میزان استفاده از نهاده های کشاورزی و بالاخره میزان استفاده از ماشین آلات در کارهای کشاورزی میباشد.

نتایج و بحث:

ویژگیهای فردی کشاورزان:

پاسخگویان عضو تعاونی دارای میانگین سنی ۴۸ سال و پاسخگویان غیر عضو دارای میانگین سنی ۵۳ سال بوده اند. حداقل و حداکثر سن در بین دو گروه ۲۶ و ۷۵ سال بوده است (جدول شماره ۱). رابطه معنی داری بین عضویت در تعاونی و سن کشاورزان مشاهده گردید (جدول شماره ۵)، به گونه ای که کشاورزان عضو تعاونی روستایی از میانگین سنی کمتری برخوردار بودند. از نظر میزان تحصیلات در حالیکه حدود ۹۷ درصد از پاسخگویان عضو باسواد بودند، بیش از دو سوم افراد غیر عضو بیسواد بودند (جدول شماره ۱). رابطه بین عضویت و میزان تحصیلات کشاورزان وجود دارد، و این رابطه معنی دار میباشد (جدول شماره ۴). اطلاعات بدست آمده نشان میدهد که پاسخگویان عضو تعاونیهای روستایی از سطح سواد و تحصیلات بالاتری برخوردار میباشند.

سابقه کار کشاورزی پاسخگویان عضو و غیر عضو شرکت های تعاونی روستایی در جدول شماره یک آورده شده است. شایان ذکر است که بین عضویت در تعاونی و سابقه کار کشاورزی هیچگونه رابطه معنی داری ملاحظه نشد (جدول شماره ۵).

ویژگیهای اقتصادی کشاورزان مورد مطالعه:

بیش از نیمی (۵۵/۹٪) از پاسخگویان عضو تعاونی روستائی دارای میزان درآمد زیادی بوده اند، در حالیکه در مقایسه با پاسخگویان غیر عضو حدود ۴۰ درصد دارای درآمدی در سطح کم می باشد (جدول شماره ۲). رابطه معنی داری بین عضویت در تعاونیهای روستائی و درآمد وجود دارد (جدول شماره ۵). افرادی که عضو تعاونی روستائی هستند از درآمد بیشتری برخوردار میباشند.

شغل اصلی حدود ۸۷ درصد از پاسخگویان عضو، کشاورزی بوده است، در حالیکه ۵۶ درصد پاسخگویان غیر عضو، دارای شغل اصلی کشاورزی بوده اند (جدول شماره ۲). رابطه معنی داری بین عضویت در تعاونیها و شغل اصلی کشاورزی وجود دارد (جدول شماره ۴). بنابراین ملاحظه شده افرادی که عضو تعاونی بوده اند عمدتاً شغل اصلی آنان کشاورزی بوده است. از آنجا که مقدار زمین اعضاء تعاونی و غیر تعاونی بر اساس روش نمونه گیری یکسان انتخاب شده اند. در نتیجه هیچگونه رابطه ای بین عضویت در تعاونی و مقدار زمین وجود نداشت (جدول شماره ۲ و ۵). در حدود ۶۰ درصد از پاسخگویان عضو تعاونی در سال گذشته بیش از ۱۰ هکتار زمین زیر کشت داشته اند، در حالیکه ۳۳ درصد از پاسخگویان غیر عضو کمتر از ۵ هکتار زمین داشته اند (جدول شماره ۲). هیچگونه رابطه

معنی داری بین عضویت و سطح زیر کشت مشاهده نگردید (جدول شماره ۵).

تعداد قطعات زمینهای ۶۰ درصد کشاورزان اعضاء تعاونی در بیش از سه قطعه پراکنده بوده است، در حالیکه زمین ۷۰ درصد کشاورزان غیر عضو یک و یا دو قطعه گزارش شده است (جدول شماره ۲). بنا براین رابطه معنی داری بین عضویت در تعاونی و تعداد قطعات زمین کشاورزی وجود داشت، به گونه ای که افرادی که دارای قطعات زمین بیشتری بودند، تمایل بیشتری برای عضویت در تعاونی کشاورزی نشان داده اند (جدول شماره ۵). وضعیت مالکیت افراد بدین صورت بوده است که بیش از ۸۰ درصد پاسخگویان عضو، مالک زمین زراعی خود بوده اند ولی قریب به ۴۰ درصد پاسخگویان غیر عضو مالک زمین زراعی خود نبوده و بر روی زمینهای اجاره ای و وقفی کار میکرده اند (جدول شماره ۲). رابطه معنی داری بین عضویت و نوع مالکیت زمین وجود داشته، بطوریکه افراد با سند مالکیت به تعداد بیشتری به عضویت تعاونی درآمده اند (جدول شماره ۴).

نیروی کار مزرعه ۶۰ درصد از پاسخگویان عضو و ۷۰ درصد از پاسخگویان غیر عضو را بیشتر افراد خانواده تشکیل داده اند (جدول شماره ۳). هیچگونه رابطه معنی داری بین عضویت در تعاونی و مشارکت خانواده در کار کشاورزی وجود ندارد (جدول شماره ۴). در حالیکه حدود دو سوم از پاسخگویان عضو به میزان زیادی از وام و اعتبارات بانکی استفاده نموده اند، نیمی از پاسخگویان غیر عضو به مقدار کمی از وام و اعتبارات استفاده

کرده اند (جدول شماره ۳). رابطه معنی داری بین عضویت در تعاونی و میزان استفاده از وام و اعتبارات کشاورزی وجود دارد، افرادی که عضو تعاونی هستند، توانسته اند از تسهیلات بانکی بیشتری برخوردار شوند (جدول شماره ۵).

قریب به یک سوم از پاسخگویان عضو دسترسی زیادی به نهاده های تولید دارند، در حالیکه ۷۰ درصد از پاسخگویان غیر عضو در حد متوسطی به این نهاده ها دسترسی دارند (جدول شماره ۳). رابطه معنی داری بین عضویت در تعاونی و میزان دسترسی به نهاده های تولیدی وجود دارد، بطوریکه افراد عضو تعاونی به نحو قابل توجهی دسترسی بیشتری به نهاده های تولید دارند. هشتاد و پنج درصد از پاسخگویان عضو از نهاده های تولید به میزان زیادی استفاده میکنند، اما نزدیک به نیمی از پاسخگویان غیر عضو در حد کم و متوسط از این نهاده ها برخوردار میشوند (جدول شماره ۳). رابطه معنی داری بین عضویت در تعاونی و استفاده از نهاده های تولید وجود دارد. افرادی که عضو تعاونی هستند استفاده بیشتری از نهاده های تولید نسبت به افراد غیر عضو می نمایند (جدول شماره ۵). هفتاد و پنج درصد از پاسخگویان عضو از ماشین آلات کشاورزی در حد زیادی استفاده میکنند در حالیکه نیمی از پاسخگویان غیر عضو در حد متوسط از ماشین آلات استفاده می نمایند (جدول شماره ۳). رابطه معنی داری بین عضویت در تعاونی تولید و میزان استفاده از ماشین آلات وجود دارد، بطوریکه افراد

عضو تعاونی شانس بیشتری در استفاده از ماشین آلات کشاورزی را دارند (جدول شماره ۵).

در بررسی کلی ویژه گیهای اقتصادی کشاورزان عضو تعاونیهای تولیدی به این نتیجه می‌رسیم، کشاورزانی که به عضویت شرکتهای تعاونی تولید نائل شده‌اند، از مزایای بیشتری نسبت به کشاورزان غیر عضو برخوردار بوده‌اند. این مزایا شامل: استفاده بیشتر و بهتر از ماشین آلات کشاورزی، استفاده از نهاده‌های تولیدی، دسترسی به نهاده‌های کشاورزی، استفاده از وام و اعتبارات بانکی و در نهایت درآمد بیشتر می‌باشد. با توجه به بررسی ادبیات موضوع و آثار و سوابق تعاونی‌های تولید کشاورزی متوجه می‌شویم که مطالعات (Fabiya, ۱۹۸۳), وثوقی, ۱۳۷۳, کانازاوا, ۱۳۷۴, بارانی, ۱۳۶۹, نوروزی, ۱۳۵۴, نیازی, ۱۳۵۴, اثنی عشری, ۱۳۶۹, انوشیروانی و طه, ۱۳۷۲, نجفی, ۱۳۵۴, پامپل, ۱۹۷۷, و عبدالرحمن و اسمیت, ۱۹۶۶) تماما یافته‌های این مطالعه را در خصوص مزایای شرکتهای تعاونی روستایی تایید می‌نمایند.

فهرست منابع

- اثنی عشری، م. (۱۳۶۹). نقش شرکتهای سهامی زراعی و تعاونیهای تولید روستائی در کاربرد عوامل تولید. مجموعه مقالات دومین سمینار مشترک شرکتهای سهامی زراعی، تعاونیهای تولید روستائی و کشت و صنعت ها. تهران: وزارت کشاورزی، ص ۲۹۶-۳۰۲.
- انوشیروانی، الف. و طه، م. (۱۳۷۲). شرکتهای تعاونی تولیدی روستائی: مروری در پیشینه و نگاهی به مسائل و مشکلات. فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه. شماره ۳، ص. ۱۱۸-۱۳۱.
- بارانی، غ. (۱۳۶۹). یکپارچه سازی اراضی کشاورزی در قالب شرکتهای تعاونی روستائی گامی در جهت کاهش مصرف آب. مجموعه مقالات دومین سمینار مشترک شرکتهای سهامی زراعی، تعاونیهای تولید روستائی و کشت و صنعت ها. تهران: وزارت کشاورزی، ص ۱۰۷-۱۰۳.

جدول شماره (۱). وضعیت سنی، تحصیلات، و سابقه کار کشاورزی پاسخگویان

مشخصات فردی	پاسخگویان عضو		پاسخگویان غیر عضو	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
سن:				
۲۶-۳۵	۹	۱۵	۷	۱۱/۷
۳۶-۴۵	۱۷	۱۷	۱۴	۲۳/۳
۴۶-۵۵	۲۱	۲۱	۱۰	۱۶/۷
۵۶-۶۵	۹	۹	۲۰	۳۳/۳
۶۶ سال و بالاتر	۴	۴	۹	۱۵/۰
تحصیلات:				
بی سواد	۲	۳/۳	۴۱	۶۸/۳
خواندن و نوشتن- ابتدایی	۲۰	۳۳/۳	۱۳	۲۱/۷
راهنمایی دبیرستان	۱۹	۳۱/۷	۱	۱/۷
دیپلم	۱۲	۲۰/۰	۳	۵/۰
سابقه کار کشاورزی:				
کمتر از ۱۳ سال	۱۰	۱۶/۶	۹	۱۵/۰
۱۴-۲۴	۱۳	۲۱/۷	۲۰	۳۳/۳
۲۵-۳۵	۲۴	۴۰/۰	۱۹	۳۱/۷
۳۶-۴۶	۷	۱۱/۷	۸	۱۳/۳
۴۷ سال به بالا	۶	۱۰/۰	۴	۶/۷

جدول شماره (۲). ویژگیهای اقتصادی شامل میزان درآمد، شغل اصلی، مقدار زمین، سطح زیر کشت، تعداد قطعات زمین و نوع مالکیت پاسخگویان

ویژگیهای اقتصادی	پاسخگویان عضو		پاسخگویان غیر عضو	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
میزان درآمد:				
کم	۳	۵/۱	۲۳	۳۹/۰
متوسط	۲۳	۳۹/۰	۱۳	۲۲/۰
زیاد	۳۳	۵۵/۹	۲۳	۳۹/۰
شغل اصلی:				
کشاورزی	۵۲	۸۶/۶	۳۴	۵۶/۷
دامپروری	۱	۱/۷	۱۴	۲۳/۳
سایر مشاغل	۷	۱۱/۷	۱۲	۲۰/۰
مقدار زمین:				
۲-۵ هکتار	۱۶	۲۶/۷	۱۶	۲۶/۷
۶-۱۰ هکتار	۲۶	۴۳/۳	۲۶	۴۳/۳
۱۱ هکتار و بیشتر	۱۸	۳۰/۰	۱۸	۳۰/۰
سطح زیر کشت:				
۱-۵ هکتار	۶	۱۰/۰	۲۰	۳۳/۳
۶-۱۰ هکتار	۱۹	۳۱/۷	۱۲	۲۰/۰
۱۱-۱۵ هکتار	۱۷	۲۸/۳	۱۳	۲۱/۷
۱۶-۲۰ هکتار	۷	۱۱/۷	۱۱	۱۱/۳
۲۱ هکتار و بیشتر	۱۱	۱۸/۳	۴	۶/۷
تعداد قطعات زمین:				
۱-۲ قطعه	۲۳	۳۸/۳	۴۲	۷۰/۰
۳-۴ قطعه	۲۴	۴۰/۰	۱۲	۲۰/۰
۵ قطعه و بیشتر	۱۳	۲۱/۷	۶	۱۰/۰
نوع مالکیت:				
دارای سند مالکیت	۴۲	۸۱/۶	۳۸	۶۳/۳
اجاره	۲	۳/۴	۱۳	۲۱/۰
وقفی	۹	۱۵/۰	۹	۱۵/۰

د یاس، ه. و ویکرامانایاک، دی. دبلیو. ای. (۱۳۷۷). درسنامه برنامه ریزی توسعه روستائی (ترجمه ناصر فرید). سلسله انتشارات روستا و توسعه، شماره ۱. تهران: مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستائی، وزارت جهاد سازندگی.

عبداللهی، م. (۱۳۷۷). نظام های بهره برداری کشاورزی در ایران. تهران: معاونت امور نظام بهره برداری، وزارت کشاورزی

کانازاوا، ن. (۱۳۷۴). مشکلات و سیر فعالیتهای گروهی کشاورزی در ژاپن (ترجمه حمید موحد محمدی). مجله جهاد. شماره ۱۷۷ - ۱۷۶، ص. ۲۹-۳۳.

لهسایی زاده، ع. (۱۳۶۹). تحولات اجتماعی در روستاهای ایران. شیراز: انتشارات نوید شیراز

محمدی مقدم، م. (۱۳۶۹). تجدید حیلت شرکتهای سهامی زراعی و تعاونیهای تولید روستائی. مجموعه مقالات دومین سمینار مشترک شرکتهای سهامی زراعی، تعاونیهای تولید روستائی و کشت و صنعت ها. تهران: وزارت کشاورزی، ص. ۲۲۲-۲۳۶.

جدول شماره (۳). ویژگیهای اقتصادی شامل نیروی کار مزرعه، استفاده از وام، میزان دسترسی به نهاده های تولید، میزان استفاده از نهاده ها و میزان استفاده از ماشین آلات در فعالیت های کشاورزی پاسخگویان

ویژگیهای اقتصادی	پاسخگویان عضو		پاسخگویان غیر عضو	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
مشارکت خانواده در کار کشاورزی:				
کم	۱۷	۲۸/۳	۱۸	۳۰/۰
متوسط	۱۶	۲۶/۷	۱۹	۳۱/۷
زیاد	۲۷	۴۵/۰	۲۳	۳۸/۳
استفاده از وام:				
کم	۱۷	۲۸/۳	۱۶	۲۶/۷
متوسط	۵	۸/۳	۴۲	۷۰/۰
زیاد	۳۸	۶۳/۴	۲	۳/۳
میزان دسترسی به نهاده های تولید:				
کم	۴	۲۳/۴	۱۶	۲۶/۷
متوسط	۲۹	۴۸/۳	۴۲	۷۰/۰
زیاد	۱۷	۲۸/۳	۲	۳/۳
میزان استفاده از نهاده های تولید:				
کم	۵	۵/۰	۷	۱۱/۷
متوسط	۹	۱۵/۰	۲۲	۳۶/۷
زیاد	۵۱	۸۵/۰	۳۱	۵۱/۶
میزان استفاده از ماشین آلات کشاورزی:				
کم	۱	۱/۷	۱۰	۱۶/۷
متوسط	۱۴	۲۳/۳	۳۳	۵۵/۰
زیاد	۴۵	۷۵/۰	۱۷	۲۸/۳

جدول شماره (۴). رابطه بین عضویت در تعاونی و برخی ویژگیهای فردی و اقتصادی کشاورزان

ویژگیهای کشاورزان	مربع خي دو	وي کرامر	سطح معنی داري
میزان تحصیلات	۶۱/۲۵	۰/۷۱۴	***
شغل اصلي	۱۶/۳۴	۰/۳۹۶	***
نوع مالکیت	۹/۴۵	۰/۲۸۰	**
مشارکت خانواده در کار کشاورزی	۱/۳۱	۰/۱۰۴	

***: $p \leq 0.001$

** : $p \leq 0.01$

* : $p < 0.05$

نجفی، ب. (۱۳۷۳). تحولات نظام بهره برداری کشاورزی در ایران: نگاهی
به تعاونیهای مشاع. فصلنامه اقتصاد کشاورزی و
توسعه. شماره ۵، ص. ۱۹۵-۱۷۷.

نجفی، ب. (۱۳۵۷). بررسی اثرات تأسیس شرکتهای تعاونی تولید در
شهرستان ممسنی. مجله علوم کشاورزی ایران. شماره ۱۳.
ص. ۴۱-۵۰.

نیازی، ج. (۱۳۵۴). بررسی مقدماتی شرکتهای تعاونی روستائی و تأثیر آنها
در اوضاع اجتماعی، اقتصادی روستا. سازمان مرکزی
تعاونی روستائی

نوروزی، م. (۱۳۵۴). بررسی مقدماتی شرکتهای تعاونی تولید روستائی
ناصری، ورله و شاهماران. تهران: دفتر ارزشیابی شرکتهای
سهامی زراعی و تعاونیهای تولید روستائی، وزارت تعاون و امور
روستاها

و ثوقی، م. (۱۳۷۳). جامعه شناسی روستائی. تهران: انتشارات کیهان.

جدول شماره (۵). رابطه بین عضویت در تعاونی و برخی ویژگیهای فردی و اقتصادی کشاورزان

ویژگیهای کشاورزان	میانگین	پاسخگویان عضو SD	میانگین	پاسخگویان غیر عضو SD	t
سن	۴۸/۱۲	۱۱/۰۱	۵۲/۶۰	۱۲/۳۰	-۲/۱ *
سابقه کار کشاورزی	۲۷/۳۰	۱۲/۹۸	۲۶/۱۸	۱۲/۴۲	۰/۴۸
مقدار زمین	۱۱/۲۰	۹/۵۱	۸/۵۳	۷/۵۹	۱/۶۴
سطح زیر کشت	۱۵/۴۳	۱۲/۸۷	۱۲/۰۱	۱۲/۲۲	۱/۴۹
تعداد قطعات	۳/۲۱	۲/۳۲	۲/۱۸	۱/۹۶	۲/۶۳ ***
درآمد	۲/۵۰	۰/۶۰	۲/۰۰	۰/۸۸	۳/۶۰ ***
استفاده از وام و اعتبارات	۲/۴۰	۱/۴۶	۱/۴۶	۱/۵۱	۳/۴۸ ***
دسترسی به نهاده های کشاورزی	۳/۰۵	۰/۷۲	۲/۷۳	۰/۵۸	۲/۶۵ **
استفاده از نهاده های تولید	۲/۸۵	۰/۳۶	۲/۴۰	۰/۳۹	۴/۴۶ ***
استفاده از ماشین آلات کشاورزی	۳/۰۶	۰/۳۹	۲/۸۵	۰/۳۷	۴/۳۵ ***

p ≤ 0.05 : * p ≤ 0.01 : ** p ≤ 0.001 : ***
 (۱) مقیاس : ۱- خیلی کم ۲- کم ۳- متوسط ۴- زیاد ۵- خیلی زیاد

پیشنهادات:

- با توجه به نقش اساسی مروجین و کارشناسان کشاورزی، ترتیبی اتخاذ گردد که این افراد بخصوص کارشناسان (نظر به نقش مثبت مشاوره با کارشناسان در این تحقیق) با مناطق روستایی بیشتر در ارتباط باشند. خصوصاً در مورد کارشناسان، آموزشهای ضمن خدمت ترویجی جهت تسهیل ارتباط میان آنان و کشاورزان امری ضروری و حیاطی است.
- نظر به اینکه میان عضویت و سن رابطه منفی و معنی داری مشاهده شد و با عنایت به میانگین سنی پاسخگویان (بخصوص افراد غیر عضو) توجه به کشاورزان جوان و تشویق و ترغیب جوانان روستایی جهت ورود به عرصه کشاورزی، نیازی جدی به نظر می رسد.
- با توجه به اینکه اکثریت افرادی که در تعاونی ها عضو نشده اند از سطح سواد پایینی برخوردار بوده اند و همچنین رابطه مثبت بین میزان سواد و عضویت افراد در تعاونی های تولید، استفاده از کانالهای ارتباطی مناسب برای افراد بی سواد، جهت نشر و ترویج ایده های جدید را نباید از نظر دور داشت.
- در بررسی کلی به این نتیجه رسیدیم، کشاورزانی که به عضویت شرکت های تعاونی تولید نائل آمده اند، از مزایای بیشتری نسبت به کشاورزان غیر عضو برخوردار بوده اند. این مزایا بایستی به سمع و نظر کشاورزان استان فارس برسد.

Abdelrahmon, A. H. & Smith, C. (1966). Cooperative and Agricultural Development: A Case Study Of Gurndnut Farmers In Western Sudan. Community Development Journal, 13-19

Fabiyi, Y.L. (1983). The Adoption of Cooperative Structures to the Development of Nigerian Agriculture: The Problems of Managing Group Farming Cooperatives. Agricultural Administration, 12: 219-235.

Pampel, F. Jr.(1977). Environmental Quality and Issues of Adoption Research. Rural Sociology, 42: 57-71.

An Examination of Effective Factors Influencing Farmers' Membership In Rural Production Cooperative in Fars Province

Abstract

The purpose of this study was to examine effective factors influencing farmers' membership in rural production cooperative in Fars province. Descriptive survey methodology with questionnaire and interview were used for collection in this survey. Population consists of farmers living in the villages falling under the rural production cooperatives established since the beginning of the first five year development plan (N=1,218). A stratified random sample of (n=120) cases were equally selected from both member and non-member groups.

Data collection has two parts as follows: 1) Demographic information of farmers consists of age, years of schooling and years of agricultural experience. 2) Some of the farmers' economic characteristic contains: income, main job, area of land, the amount of area under cultivation, number of piece of land, land ownership degree of family cooperation in the agricultural activities, use of credit, access to agricultural inputs, use of production inputs and use of machinery.

Content validity of the instrument was established using a panel of expert consisting of faculty of extension education and agricultural, Tarbiat Moddares University and agricultural officer of Fars province. A reliability analysis, conducted and Cronbach's alpha value were reported 0.86 percent.

The results of the study shows that: there is a significant relationship between farmers' membership in the rural production cooperatives and "individual characteristics (except agricultural experience); economical characteristics (except degree of family cooperation in the agricultural activities, area of land, and the amount of area under cultivation).